

Gazi Kur'a Kalesi'ne çekildi. Bu arada İsmâîlîler de Bâvendî topraklarına birçok akınlar yaptılar. Çocuğu olmayan II. Şah Gazi, askerî kuvvetlerin idaresini kendi yetiştirdiği ve en güvendiği adamı Rızâ Hüseyin el-Alevî'ye vermişti. Ancak Rızâ Hüseyin çok geçmeden II. Şah Gazi'yi öldürdü (Şevval 606/Nisan 1210). Bu suretle Mâzenderan tamamen Hârizmşahlar'a bağlandı; böylece de Bâvendîler'in İspahbediyye kolu sona ermiş oldu.

Zahîr-i Fâryâbî ve İmâdî gibi şairler bu aile mensuplarını ve devlet ileri gelenlerini övmüşlerdir.

3. Kınhâriyye. İran'ın Moğol hâkimiyyetine girmesinden sonra ortaya çıkan bu kolun ilk hükümdarı, Ebû'l-mülûk lakabını taşıyan Hüsameddin Erdeşir b. Kınhâr idi. Erdeşir, Moğol istilâsı sonucunda ortaya çıkan karışık dönemden sonra Taberistan'da halkın ileri gelenleri tarafından hükümdar seçildi. İlk iş olarak dışarıdan gelecek tehlikelere karşı devlet merkezini Sârî'den Âmül'e nakletti ve ülkesinde Moğol tahribatının izlerini yok etmeye çalıştı. Ölümünden sonra yerine oğlu Şemsülmülûk Muhammed geçti. Şemsülmülûk Bâdüşbânîler ile Girdkûh Kalesi kuşatmasına katıldı. Ancak Abaka'nın emriyle öldürüldü. Kardeşi Alâüddeve Ali zamanında Moğollar Taberistan'a tamamen hâkim oldular. Bu dönemde hânedan mensupları Moğollar'la birkaç defa savaştılsa da başarı kazanamadılar ve Bâdüşbânîler'e sığındılar. Yezdicerd b. Şehriyâr zamanında Taberistan'da huzur ve güven sağlandı. Âmül yeniden imar edildi. Bu dönemde şehirde yetmiş medresede ders verilmekteydi. Bundan sonraki hükümdarlar zamanında Bâvendîler hânedanı artık bir çöküş devresine girdi. Nitekim hânedanın son hükümdarı olan Fahrüddeve Hasan'ın devlet ileri gelenlerinden Kiyâ Celâl Ahmed'i öldürtmesi ve devlet idaresini öldürülen şahsın mensup olduğu ailenin rakibi Kiyâ Cuâb ailesine vermesi, bu iki aile arasında daha önce var olan düşmanlığı körükledi. Mâzenderan'da karışıklıklar meydana geldi. Fakat bir müddet sonra bu iki aile aralarında anlaşarak Âmül âlimleri ve fakihlerinden aldıkları fetva ile Fahrüddeve Hasan'ı öldürdüler (27 Muharrem 750/17 Nisan 1349). Böylece Bâvendîler hânedanı sona ermiş oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX (trc. Abdülkerim Özaydın), İstanbul 1987, s. 277-278; XI, 189-190, 215-216, 253-254, 256; XII (trc. Ahmed Ağırakça — Abdülkerim Özaydın), s. 208-209; Zahîr-rüddîn-i Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân* (nşr. B. Dorn), St. Petersburg 1850, s. 201-281; Hând-mîr, *Habîbü's-siyer*, Tahrân 1333 hş., II, 416-421; III, 335-337; Gaffârî, *Cihân-âra*, Tahrân 1343 hş., s. 174-180; Münecceimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, s. 400-407; İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul 1953, s. 131; a.mlf., *Harezmşahlar Devleti Tarihi*, Ankara 1956, s. 11, 27-28, 64, 76-77, 85, 105-107, 120-121, 142, 147, 166-167, 181, 189; Zambaur, *Manuel*, s. 187-188; Bosworth, "The Iranian World (A.D. 1000-1217)", *CHIr*, V, 27-29, 125, 146, 156, 180, 184-186; a.mlf., *The Later Ghaznavids*, Edinburg 1977, s. 90; a.mlf., *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 105-108; a.mlf., "Dailamis in Central Iran: The Kakuyids of Jibal and Yazd", *Iran*, VIII, London 1970, s. 75; a.mlf., "Alâ' al-Dawla 'Ali", *Elr*, I, 772; W. Madelung, "The Minor Dynasties of Northern Iran", *CHIr*, IV, 200-204, 207, 209, 216-218; a.mlf., "Alâ' al-Dawla Hasan", *Elr*, I, 772-773; Abdülkerim Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi*, Ankara 1990, s. 86-88; M. Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1984, II, 422, 426-429, 470; a.mlf., "Tuğrul II", *İA*, XII/2, s. 19-25; Abdülhüseyin Zerrinküb, *Târîh-i Merdûm-i İrân*, Tahrân 1367 hş., s. 376-381; Rabino di Borgomale, "Les Dynasties du Mâzandarân", *JA*, CCXXVIII (1936), s. 409-437; R. N. Frye, "Bâwand", *EJ²* (İng.), I, 1110; a.mlf., "Bâvend", *UDMİ*, III, 1018-1019; Sâdık Seccâdî, "Âl-i Bâvend", *DMBİ*, I, 585-597.

ERDOĞAN MERÇİL

BÂVEYSİYYE

(البويسية)

Ebû Ya'kûb el-Bâveysî'ye
(XVI. yüzyıl)
nisbet edilen bir tarikat
(bk. TARİKAT).

BAYAR, Celâl

(1883-1986)

Türkiye Cumhuriyeti'nin
üçüncü cumhurbaşkanı.

Bursa'ya bağlı Gemlik ilçesinin Umurbey köyünde doğdu (15 Mayıs 1883). Ailesi 93 Harbi'nde Plevne'den buraya gelip yerleşmiştir. Babası ilmiyeden Abdullah Efendi, annesi Emine Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini, Umurbey'de başöğretmenlik ve bir ara Gemlik müftülüğü görevlerinde bulunan babasının yanında yaptı. Önce Gemlik Reji İdaresi'nde ve mahkeme kaleminde, daha sonra Bursa'da Ziraat Bankası'nda çalışmaya başladı. Ardından Deutsche Orientbank'ta

görev aldı. Bursa'da çalıştığı yıllarda Fransız papazları yönetimindeki Collège Français de l'Assomption'a ve ipek böceği eğitimi veren Dârü'ttâ'lim-i Harîr'in kurslarına devam etti.

Dayısı Mustafa Şevket'in tesiriyle siyasete ilgi duydu ve gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi (1907). II. Meşrutiyet'in ilânından sonra cemiyet İttihat ve Terakki Fırkası'na dönüştürülünce önce Bursa şubesi, daha sonra da İzmir şubesi başkanlığına getirildi. Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı yıllarında İzmir'de görev yaparken pek çok eğitim, kültür ve ekonomi tesislerinin kurulmasında hizmeti geçti. Dr. Nazmi Bey ve Vali Rahmi Bey'le birlikte Halka Doğru Cemiyeti'ni kurarak *Halka Doğru Mecmuası*'nı çıkardı (1 Şubat 1919) ve bu dergide Turgut Alp imzasıyla bazı yazılar yazdı.

Mütareke'den sonra, İzmir'de bir kısım Ermeniler'in göçe zorlanmasından sorumlu tutularak Divân-ı Harb-i Mahsûs'ta sorguya çekildiyse de serbest bırakıldı. Düşmana karşı halkın teşkilatlandırıldığı Redd-i İlhak ve Müdâfaa-i Hukûk-ı Osmâniyye cemiyetlerinde görev yaptı. Ege bölgesinin Yunanlılar tarafından işgal edilmesini önlemek ve halkı düşmana karşı harekete geçirmek için İzmir'i terk ederek Ödemiş'in köylerine gitti ve kıyafet değiştirip önce efe, sonra hoca kıyafetiyle halk arasına karıştı. Yörük Ali Efe, Demirci Efe ve Gökçen Hüseyin Efe gibi kişilerin yanında bulundu. Galib Hoca adını alıp hoca kisvesiyle Ödemiş, Aydın ve Akhisar çevre-

Celâl
Bayar
Millî
Mücadele'de
Galib
Hoca
adıyları
anıldığı
yıllarda

sinde halkın düşmana karşı silâhlı mücadelesinde rol oynadı. Balıkesir Kongresi sırasında Akhisar Millî Cephesi tarafından millî alay kumandanı olarak tayin edildi (28 Haziran 1919).

1919 yılında yapılan son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinde Saruhan (Manisa) mebusu seçildi ve meclisteki konuşmalarıyla dikkati çekti. 13 Mart 1920'de yaptığı ve Kuvâ-yi Milliye'leri övdüğü konuşmasından sonra İstanbul'dan ayrıldı; önce Bursa'ya, oradan da Ankara'ya giderek yeni açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yine Saruhan mebusu olarak görev yaptı. Buradaki konuşmalarıyla da dikkati çekti. Önce İktisat Encümeni'ne mazbata muharriri seçildi, kısa zaman sonra da İktisat vekiline vekâlet etti (Mayıs 1920). 27 Şubat 1921'de İktisat vekâletine asaleten tayin edildi, 14 Ocak 1922 tarihine kadar bu görevde kaldı. Bir ara Hariciye vekiline vekâlet etti. I. Lozan Konferansı'na gönderilen heyette iktisat müşaviri olarak bulundu.

1923'te Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin adayı olarak İzmir'den milletvekili seçildi ve 6 Mart 1924'ten 20 Temmuz 1924'e kadar yeni kurulan Mübâdele İmar ve İskân Vekâleti'nde vekillik görevinde kaldı. Türkiye İş Bankası'nı kurmakla görevlendirilmesi üzerine vekillikten ayrılarak 1932 yılına kadar kurduğu bankanın genel müdürlüğünü yaptı. 9 Eylül 1932'de tekrar İktisat vekilliğine getirildi ve başbakanlığa tayin edildiği 1937 yılına kadar bu görevde kaldı. Soyadı kanununun çıkması üzerine Atatürk tarafından kendisine Bayar soyadı verildi. İktisat vekilliği sırasında beş yıllık sanayi planlarının hazırlanması ile takip edilen devletçi iktisat politikası çerçevesinde çeşitli kamu iktisadî teşekküllerinin kuruluşunu gerçekleştirdi.

25 Eylül 1937'de İsmet İnönü'nün başbakanlıktan ayrılması üzerine önce vekâleten, bir süre sonra da asaleten bu göreve getirildi. Atatürk'ün ölümü üzerine İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçilince (11 Kasım 1938) başbakanlıktan istifa ettiyse de yeni cumhurbaşkanı başbakanlık görevini yine ona verdi. Bayar'ın ikinci başbakanlığı kısa sürdü ve 25 Ocak 1939'da görevinden istifa etti. II. Dünya Savaşı yıllarında siyasî faaliyeti sınırlı kaldı, sadece sıradan bir Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili olarak mecliste bulundu. 1945 yılı bütçe görüşmelerinde ortaya çıkan muhalefet hareketinin

başında bulunan Celâl Bayar'ın mecliste yaptığı konuşma basında geniş yankılar uyandırdı. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs bayramında yaptığı konuşmasında söylediği, "siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensiplerinin daha geniş bir ölçüde hüküm süreceği" sözlerinden cesaret alan Bayar ve arkadaşları (F. Köprülü, A. Menderes ve R. Koralan) 7 Haziran 1945'te Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubuna verdikleri "dörtlü takrir"le kanunlarda ve parti tüzüğünde bazı değişiklikler yapılmasını istediler. Dörtlü takririn Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubunda sert tartışmalardan sonra önerge sahipleri dışındakilerin oylarıyla reddedilmesinden sonra Köprülü ve Menderes'in partiden ihraç edilmeleri üzerine Bayar önce İzmir milletvekilliğinden (28 Eylül 1945), ardından da Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa etti (3 Aralık 1945).

Arkadaşlarıyla birlikte yeni bir parti kurma çalışmalarına başlayan Bayar, Atatürk ilkelerinden taviz vermemek, irtica-ya kaçmamak ve dış politikada polemiklere girmemek konularında İnönü ile mutabakata vardıldıktan sonra 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurdu ve bu partinin genel başkanlığına getirildi. Programı liberalizme ve demokrasiye dayandırılan Demokrat Parti, henüz bütün yurtda teşkilatlanmadan Cumhuriyet Halk Partisi 21 Temmuz 1946'da erken genel seçimlere gidince ancak altmış bir milletvekili çıkarabildi. Bayar İstanbul'dan milletvekili seçildi. 1946-1950 döneminde mecliste ana muhalefet partisi başkanı olarak görev yapan Bayar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin takip ettiği dış politikayı tasvip edip desteklediği halde iç politika konularında çok sert bir muhalefet yaptı. 1946 seçimlerine hile karıştıran Cumhuriyet Halk Partisi'ni her gittiği yerde halka şikâyet ederek hürriyet

ve demokrasi konularını işleyip ısrarla seçim güvenliği istedi; seçim kanunlarının değiştirilmesini ve seçimlerin yargı denetiminde yapılmasını savundu. 7-11 Ocak 1947'de toplanan Demokrat Parti I. Kongresi'nde kabul edilen ve anayasaya aykırı anti demokratik kanunların kaldırılması, seçimlerin yargı denetiminde yapılması ve cumhurbaşkanlığının parti başkanlığından ayrılması gibi temel istekleri dile getiren "hürriyet mîsâkı"nı Bayar ve arkadaşları her yerde dile getirmeye çalıştılar. Bu dönemde Bayar'ın üzerinde durduğu konulardan biri de Demokrat Parti'nin bir "muvazaa partisi" olmadığı hususudur. Bayar ve arkadaşları mevcut anayasayı savunuyor ve onun uygulanmasıyla anayasaya aykırı kanunların kaldırılmasını istiyorlardı.

14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti dört yıllık muhalefetten sonra ezici bir çoğunlukla meclise girince Türk siyasî tarihinde ilk defa halkın oylarıyla iktidar değişmiş oldu. Celâl Bayar 22 Mayıs 1950'de Türkiye'nin üçüncü cumhurbaşkanı seçildi ve partinin genel başkanlığından ayrıldı. 27 Mayıs 1960 ihtilâline kadar 1954 ve 1957'de yeniden seçilerek bu görevde kaldı. Demokrat Parti'nin genel başkanlığından resmen ayrılmış olmakla beraber hükümetin iç ve dış politikasının belirlenmesinde etkili oldu ve bundan dolayı muhalefet tarafından sık sık eleştirildi.

Türkiye'nin 1950-1960 dönemine damgasını vurmuş olan Celâl Bayar, 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden sonra hükümet üyeleri ve Demokrat Parti milletvekilleriyle birlikte tutuklanarak vatana ihanet, anayasayı ihlâl, Türk halkını iç savaşa sürüklemek, Türkiye'nin bir kısmını Rusya'nın egemenliğine bırakmak gibi suçlarla itham edilip Yassıada'da yargılandı. Mahkeme, Bayar dahil on beş Demokrat Parti üyesini ölüm cezasına çarptırdı (15 Eylül 1961). Fakat bunlardan sadece Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun idamları Millî Birlik Komitesi tarafından onaylanırken Bayar'ın cezası yaşlılığı sebebiyle müebbet hapse çevrildi. 7 Kasım 1964'e kadar Kayseri Cezaevi'nde kalan Bayar sağlık sebebiyle serbest bırakıldı. Bundan sonra eski Demokrat Partililer'in siyasî haklarının geri verilmesi için mücadele etti. 1968'de Bizim Ev adıyla bir kulüp kurdu. 1973 seçimlerinde Demokratik Parti'ye destek verirken 1975'

Celâl Bayar cumhurbaşkanlığı yıllarında

ten sonra Adalet Partisi'ni destekleyen bir tutum takındı. 12 Eylül 1980 sonrası askerî yönetimi ve 1982 anayasasını savunan Bayar 103 yaşında İstanbul'da öldü (22 Ağustos 1986). Devlet töreni yapılmak üzere Ankara'ya götürülen naaşı, yine devlet töreniyle doğduğu köy olan Umurbey'de toprağa verildi.

Atatürk konusunda son derece hassas olan Bayar, düşünce ve inanç hürriyetine büyük sınırlamalar getiren Türk ceza kanununun 163. maddesine 1949'da bazı ilâvelerin yapılması sırasında zamanın Cumhuriyet Halk Parti'li başbakanı Şemsettin Günaltay'la iş birliği yapmış, ülkede irtica tehlikesi olduğu konusunda onu ikna etmiştir. "Atatürk'ü sevmenin millî bir ibadet olduğunu" daha 1930'larda söylemiş ve bunu zaman zaman tekrarlamıştır. Nitekim İstiklâl mahkemelerinin kapatılması gerekçe gösterilerek onun gayretleriyle 1951 yılında Atatürk'ü koruma kanunu çıkarılmıştır. Bayar'ın Cumhuriyet Halk Partisi'nin jandarma ve bürokrat baskısına dayanan tek parti yönetimine son verilmesi yönündeki gayretleri, hürriyet ve demokrasiye yönelmesi halk tarafından memnurlukla karşılanmış olmakla beraber din ve düşünce hürriyetleri konusunda izlediği politika tasvip edilmemiştir. Bayar esas itibarıyla demecilerinde ve mitinglerde din konusuna pek değinmemiştir. Demokrat Parti genel başkanı sıfatıyla 15 Nisan 1946'da müteşebbis heyeti başkanlığına gönderdiği bir yazıda laiklik meselesinden asla söz edilmemesini istemiş, 1 Şubat 1948'deki Yozgat konuşmasında her ana babanın evlâtlarına din dersi vermekte serbest olduğunu belirtmiştir. Nisan 1949'da partinin Bursa il kongresinde yaptığı konuşmada din ve laiklikle ilgili görüşlerini ise şöyle açıklamıştır. "...Evet, biz müslümanız ve müslüman olarak kalacağız. Şunu ehemmiyetle ve ısrarla tekrarlamak isterim ki laiklik prensibi buna asla mâni değildir. Bugün bizi inandığımız gibi ibadet etmekten meneden hiçbir kimse yoktur. Ve hiçbir zaman da olmayacaktır". Bazı gazetelerin (meselâ *Hürriyet*, 4 Nisan 1949) Bayar'ın Bursa'daki bu konuşmasını "Türkiye'de şeriati ve irticayı yaşatmayacağız" şeklinde yazmaları ve bizzat kongrede bulunanların da Bayar'ın bunu açıkça söylediğini belirtmeleri (bk. *Sebilürreşad*, II, 217-222, 265-269, 341-349) büyük tartışmalara sebep olmuş, ancak Bayar bu sözleri söylemediğini ifade ederek tekzipte bulunmuştur.

Cumhuriyet Halk Partisi yönetiminin ilkokullarda isteğe bağlı olarak din derslerinin okutulması ve bir ilâhiyat fakültesinin açılması çalışmaları karşısında Demokrat Parti'nin ses çıkarmaması üzerine gelen eleştirilere Bayar, dinî tedrisat işinin uzmanlar tarafından hazırlanacak bir programa göre yapılması gerektiği cevabını vermiştir. Ayrıca onun cumhurbaşkanlığı döneminde radyoda dinî program yayımlama serbestliğinin getirilmesi (5 Temmuz 1950) ve imam-hatip okullarıyla (1951) İstanbul'da Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılması (1959) müslüman halk arasında memnuniyet uyandırmıştır. Bunun yanında ezanın Arapça okunması yasağının kaldırılmasına karşı olan Bayar, Başbakan Adnan Menderes'in istifaya teşebbüs etmesine kadar varan kararlı tutumu ve kamuoyunun baskısı üzerine yasağın kalkmasını onaylamaya mecbur kalmıştır (16 Haziran 1950). Aynı dönemde 163. maddeye muhalefet ettikleri gerekçesiyle pek çok samimi müslümanın takibata uğraması, devamlı bir irtica tehlikesi üzerinde durulması da hoş karşılanmamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasındaki şartlarda oluşturulan dış politikayı daha da ileriye götürerek takip eden Bayar, Kore'ye asker gönderilmesi, NATO'ya girilmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği'ni güneyden kuşatmak amacıyla yönelik politikasının sonucu ortaya çıkan Bağdat Paketi'nin kurulmasında Türkiye'nin aktif rol oynaması; Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında "üçlü pakt"ın imzalanması gibi konularda etkili olmuştur. Petrol kanunu, yabancı yatırımları teşvik kanunu gibi Türkiye'yi yabancı sermayesine açan kanunlar onun döneminin ürünüdür. Takip ettiği Batı yanlısı dış politika çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri, Libya, Batı Almanya, Afganistan, Ürdün, İtalya, Lübnan, İran, Pakistan, Yunanistan ve Yugoslavya'yı değişik tarihlerde resmen ziyaret eden Bayar'a Amerika Birleşik Devletleri, Yugoslavya ve Pakistan'da fahri doktora pâyeleri verilmiştir. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri'yle imzaladığı askerî, ekonomik, siyasi ve kültürel konulardaki çok sayıda ikili antlaşmanın ekseriyeti Bayar döneminde imzalanmış olup çoğu meclisin onayından geçmemiştir. Türkiye'yi küçük bir Amerika haline getirmek onun en büyük idealiydi.

Celâl Bayar'ın Millî Mücadele yıllarındaki hâtralarını anlatan sekiz ciltlik *Ben*

de Yazdım (İstanbul 1965-1972) adlı eserinden başka *Atatürkten Hatıralar* (İstanbul 1955), *Atatürk Metodolojisi ve Günümüz* (İstanbul 1969) ve *Başvekilim Adnan Menderes* (der. İsmet Bozdağ, İstanbul 1986) adlı kitapları vardır. Ayrıca siyasi demec ve nutukları Özel Şahingiray tarafından toplanarak yayımlanmıştır (*Celâl Bayar'ın Söylev ve Demecleri 1920-1953* [Ankara 1954]; *Celâl Bayar'ın 1946, 1950 ve 1954 Yılları Seçim Kampanyasındaki Söylev ve Demecleri* [Ankara 1955]; *Celâl Bayar'ın Söylev ve Demecleri, 1946-1950 Demokrat Partisinin Kuruluşundan İktidara Kadar Politik Konuşmalar* [Ankara 1956]; *Celâl Bayar'ın Söylev ve Demecleri 1933-1955 Dış Politika* [Ankara 1956]).

BİBLİYOGRAFYA :

Demokrat Parti'nin 7 Ocak 1947 Tarihinde Ankara'da Yeni Sinema'da Açılan Büyük Kongresinde Celâl Bayar'ın Söylediği Nutuk, Ankara 1947; Ziya Şakir, *Celâl Bayar: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952; *Bayar'ın Amerika Seyahatı*, Ankara 1954; Mustafa Atalay, *Celâl Bayar ve Hayatı*, Ankara 1958; *Reisicumhur Celâl Bayar'ın Türkiye Büyük Millet Meclisinin Onbirinci Döneminin İkinci Toplantı Yılı Açış Nutukları*, Ankara 1958; Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul 1967*; Cem Eroğul, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, Ankara 1970; G. Jäschke, *Yeni Türkiye'de İslamlık* (trc. Hayrullah Örs), Ankara 1972, s. 98; Feroz-Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara 1976, tür.yer.; 100. Yaşında Celâl Bayar'a Armağan, İstanbul 1982; Baha Akşit, *Kısaca Celâl Bayar*, İstanbul 1987; M. Raif Ogan, "Şeriati Yaşatmamak Celâl Bayar'ın ne Haddine?", *SR*, II/39 (1949), s. 217-220; a.mlf., "Bayar'ın Bursa Nutkunda Karanlık Bırakılan Lâiklik Mevzu", a.e., II/47 (1949), s. 341-349; Eşref Edib, "Celâl Bayar Gladiston'dan mı İlham Aldı?", a.e., II/39 (1949) s. 220-222; "Mâhût Hâdiseyi Çıkaran Kimlerdir?", a.e., II/42 (1949), s. 265-296; Tefvîk Çavdar, "Demokrat Parti", *CTDA*, VIII, 2060-2070; TA, V, 428-438.

DAVUT DURSUN

BAYAT

Oğuz boylarından biri.

Kâşgarlı Mahmud *Dîvânü Lugâti't-Türk*'te Oğuz boyları listesinde Bayatlar'a dokuzuncu sırada yer vermiş ve damgasının şeklini de göstermiştir. Fahreddin Mübârekşah'ın Türk ve Oğuz boyları listesinde de Bayatlar zikredilmiştir. Reşîdüddin ise listesinde Bayat'ı Bozok boyları arasında saymış ve boyun adına "devletli ve nimeti bol" şeklinde mâna vermiştir. Yine aynı müellif Ba-